
POLGÁRI JOG

A HAZAI ÉS KÜLFÖLDI MAGÁNJOG ÉS HITELJOG SZEMLÉJE

Főszerkesztő:

Dr. MESZLÉNY ARTUR

Szerkesztők:

Dr. BECK SALAMON

Dr. VARANNAI ISTVÁN

Okirati kényszer.

A jogtudomány körén messze túlterjedően általános kulturális és szociális érdekeket is érint az a néhány sorban meghuzódó törvényjavaslat, amely az okirati kényszeréről szól. Az említett legmagasabb rendű érdekeknek a szempontjából kell tehát a törvényjavaslatot mindenekelőtt szemügyre venni.

A kulturára vonatkozóan a törvényjavaslattal kapcsolatban két kérdés vetődik föl. Van-e nálunk a főiskolai tanultság terén tultermelés és szükséges-e a diplomás emberek elszaporodása elé gátat emelni? A másik kérdés pedig az, hogy lehet-e az okirati kényszer intézménye utján különösen a falu kulturális színvonalának égetően szükséges emelésére befolyást gyakorolni?

A tanultság és a műveltség tultengéséről komolyan beszélni talán mégsem lehet és ennél fogva komoly időkből akármi másról hamarabb lehet szó, mint arról az állami föladatról, hogy a tanulás és a művelődés elé gátat kell emelni. Az állam föladata csak annál a pontnál kezdődik, ahol az a kérdés merül föl, hogy miképpen lehet a diplomás emberek tanultságát a társadalom javára a lehető legteljesebb mértékben hasznosítani, és hogy akkor, ha valóban tultermelés következik be, ami azonban mindaddig, amíg a kellő hasznosítást el nem hanyagoljuk, kizártnak tekinthető, miképpen kell intézményesen arról gondoskodni, hogy azok a diplomás emberek, akik megfelelő elhelyezést nem találnak, tevékenységüket más téren, ahol magasabb tanultságra okvetlenül szükség nincs, hasznosíthassák. A társadalmi élet bonyolultságának és fejlettségének mai állapotában még a legkisebb község is csak boldogulásának és fejlődésének a rovására

nélkülözheti a mindennapi életben a főiskolai képzettség jelenlétét és közreműködését. Az csak másodrangú kérdés, hogy a főiskolai képzettség működési területének intézményes kiszélesítése a diplomás emberek megélhetését megkönnyíti, az első és mondhatni egyedül irányadó szempont az, hogy a magasabb szakképzettség hatáskörének intézményes kibővítése nagyobb hasznot jelent-e a társadalomra nézve, mint amilyen áldozatba kerül?

Az alsóbb néprétegek és a központoktól távol eső vidékek a közönséges tengődés siralmas állapotából csak akkor vergődhetnek emberséges életszínvonalra, ha életműködésük és hivatásuk körében, valamint ügyletkötéseik terén a tudomány vívmányainak állandó és közvetlen támogatásában részesülnek. Ez a támogatás a parlagon heverő őserők kibontakozásának az elősegítésével, továbbá a termelő- és alkotóképességek rendkívüli fokozásával végeredményképpen nem csak egyeseknek, hanem az egész társadalomnak hozna nyereséget.

Amíg az utolsó falunak is orvosa, mérnöke, ügyvédje, vagy közjegyzője nincsen, addig nem lehet szó arról, hogy korlátozzuk a tudományegyetemekre való tódulást. Arról igenis lehet és kell is intézményesen gondoskodni, hogy a tanult embereknek ne kelljen fázniok a falvakban való letelepedés gondolatától.

Lehet-e például a jogászság tulszaporodásáról beszélni akkor, amidőn a falu egész közigazgatását, amely pedig a jogi élet minden területére kiterjed, nem jogvégzett községi jegyzőre kell bízni? Az tagadhatatlan, hogy ha a közelet jelenlegi szervezete mellett például minden faluban orvos, mérnök és ügyvéd telepedne le, ezeknek a legtöbb helyen nem sok dolguk akadna, de ne felejtjük el, hogy a hatásköröknek ez a korlátoltsága nem a szükségletek hiányában, hanem az emberséges életszínvonal megteremtéséhez és a termelőképeség fejlesztéséhez nélkülözhetetlen legelemibb igények elhanyagoltságában és elsatnyulásában leli magyarázatát. Erre vonatkozóan kézzelfogható bizonyíték az orvosi hivatás, amely az igények nagymérvű elhanyagoltsága folytán általában arra szorítkozik, hogy az orvos közreműködésére sorbnyire csak halálos betegségek fölmerülésekor kerül sor, holott ha a közegészségügy kellő gondozásban részesülne, még a legkisebb faluban is ugyyszólván éjjel-nappal szakadatlanul volna dolga az orvosnak és az az aránylag csekély áldozat, amelybe ily gondozás kerülne, bizonyára bőségesen megtérülne az egészségi viszonyok megjavulása és a halandóság csökkenése révén.

Ami azt a kérdést illeti, hogy lehet-e az okirati

kényszer intézménye után a falu kulturszínvonalának emelésére jótékony befolyást gyakorolni, erre határozott igennel kell válaszolni. A célszerűségnek megfelelően széles alapon rendszeresített okirati kényszer minden egyéb intézkedés nélkül is meghozná azt az égetően szükséges eredményt, hogy a magasabb képzettségű emberek hivatásuk betöltése végett a falu felé gravitáljanak és ezt a magárahagyottság állapotából kiemelni kezdjék.

A törvényjavaslat csak bártortalan és jelentéktelen lépést tesz a cél felé és számbavehető eredményt csak annak a hivatalos fölismerésével és megállapításával jelent, hogy az ügyleti okiratok fölvételével járó költség és fáradság aránytalanul kisebb annál a kárnál és vesződésnél, amely az okirati bizonyíték hiányából szokott következni.

Tapasztalataink is vannak, még pedig bőségesen arra nézve, hogy az ügyleteknek okiratokban való meg rögzítése nem csak a jogbiztonság előnyére szolgál, hanem gazdaságos is. Ha a közönséges polgári pereket a kereskedelmi perekkel összehasonlítjuk, szembevesszük az a lényeges különbség, amely szerint ahhoz képest, hogy a kereskedelmi forgalom a közönséges gazdasági élet forgalmánál aránytalanul nagyobb és bonyolultabb, a kereskedők között mégis aránylag kevesebb jogvita merül föl, mint mások körében és ezenkívül a kereskedelmi perekben a ténykérdés vitája sokkal szűkebb körre szorul, tehát a pertartam is sokkal kisebb, mint azokban a perekben, amelyekben a tényállás elbirálása játssza a főszerepet. A kereskedővilágnak ez a rendkívül előnyös helyzete abban leli magyarázatát, hogy a kereskedelemben szokásos az ügyleti tényeknek okiratba foglalása és ez a jó szokás hathatós védelmet nyújt a kereskedőknek az ellen a bizonytalanság ellen és azok ellen a kalandok ellen, amelyek az okirati bizonyítékok hiányának a nyomában járnak.

A könyvvezetés, a számlázás és az ugynevezett levelezés, amely a kereskedők közt általános szokásban van, a kereskedőknek azt a törvénykezés terén tapasztalható előnyt is nyújtja, hogy a kereskedő és a nem kereskedő között támadt perben a ténykérdés vitája többnyire a kereskedő javára szokott eldőlni, nyilván azért, mert a nemkereskedők ritkán gondoskodnak bizonyítékaiknak okiratokban való konzerválásáról és ennél fogva az egyenlőtlen küzdelemben alul kell maradniok.

Ha figyelembe vesszük, hogy az a tényállás, amelyet tanuvallomások alapján kell megállapítani, az ember testi és szellemi gyarlóságánál fogva mennyire megbizha-

atlan még abban az esetben is, ha a tanuk ép érzé-
küek és erkölcsi szempontból is kifogástalanok, akkor tisztá-
ban lehetünk az okirati kényszer horderejének a jelen-
tékenysége felől. Amidőn az ügyletkötő feleket arra köte-
lezzük, hogy ügyleteiket helyesen szerkesztett okiratokba
foglalják, nem áldozatot követelünk tőlük, hanem károsodás-
ok és egyéb kellemetlenségek ellen oltalmazzuk őket.
Jól tudjuk, hogy az okiratok sem küszöbölhetik ki tel-
jesen a ténykérdésbeli jogviták fölmerülésének a lehető-
ségét, de mindenestre szűkebb térre szorítják a veszedel-
met és ennek következtében előnyösségük minden kétsé-
gen fölül áll.

Általánosságban mindazok a jogügyletek, amelyek-
nek a teljes lebonyolítása nem történik meg azonnal,
okiratbafoglalásra szorulnak, mert a megállapodásokat
és az ezekkel kapcsolatos egyéb ügyleti tényeket az idők
folyamán az elhomályosulás veszedelme fenyegeti és
azokat később tisztánláthatókká tenni ritkán lehet. E miatt
egyrészt tágabb tér nyílik annak a veszedelemnek a lehe-
tőségére, hogy a tényállás idővel vitássá váljék és ezzel
az egészséges gazdasági élet rendes menete megzavartas-
sék, másrészt pedig rendkívül megnövekednek azok a
különbön is alig leküzdhető nehézségek, amelyek a tény-
állás helyes elbírálásának az útjában állanak.

A jogügyletek okiratba foglalásának a szükséges-
sége és hasznossága, különösen abban az esetben, ha olyan
jogügyletről van szó, amelynek a teljesülése és végleges
lebonyolítása nem következik be azonnal, semmiképpen
sem tekinthető kétségesnek. Vita csak annál a kérdésnél
kezdődhetik, hogy az okirati kényszer általánosítása
milyen módon és milyen föltételekkel valósítható meg.
Az okirati kényszer általánosíthatása céljából elsősorban
arról kell gondoskodni, hogy az ügyletkötő feleknek min-
denkor nagyobb nehézség nélkül módjukban álljon jog-
ügyleteiket írásba foglalni. Nemesak arról kell gondos-
kodni, hogy az ügyletkötő felek a szükséges okiratokat
elkészíthetők, hanem a cél megvalósítottnak akkor
tekinthető, ha az ügyletkötő felek helyesen, tehát szak-
szerűen szerkesztett okiratokra olcsón, vagyis olyan áron
tehessenek szert, amely ár az okiratokhoz fűződő érde-
keikkel arányban áll.

A közönség érdekében kiszélesített munkakörökben
olyan új kereseti lehetőségek nyílnának, amelyek a hiteles
helyek radikális decentralizációját és a közjegyzői állá-
sok jelentékeny szaporítását vonnák maguk után. Ezen-
kívül a szükséghez képest az ügyészi megbizottak min-
tájára az ügyvédek sorából közjegyzői megbizottak is ki-

rendelhetők. A gyökeres decentralizálás sikeressége céljából még más téren is, így például a perenkivüli ügyek ellátásának az átruházásával ki kellene szélesíteni a közjegyzői és ügyvédi munkakört. A díjszabásnak a kisebb értékű ügyeknél, különösen a szolgálati szerződéseknél föltétlenül szükséges mérséklése megtörténhetik a közönség érdekének teljes kielégítésével, anélkül, hogy ez a mérséklés az ügyvédi és közjegyzői karnak sérelmet okozna. A munka tömegessége megfelelő kárpótlást nyújtana a közjegyzőknek és az ügyvédeknek az alacsony díjszabásért.

Az okirati kényszer szükségességének a hivatalos fölismerése, a következetesség legelemibb szabálya szerint is, maga után kell hogy vonja a községi jegyzőknek az ugynevezett magánmunkálatoktól való eltiltását. Az okirati kényszerre vonatkozó törvényjavaslat előterjesztése a jegyzői magánmunkálatok megengedtségének a tarthatatlanságát is jelenti. Amidőn az ügyvédi kar kiválóságai közül is akárhányan munka nélkül szűkölködnek, akkor a kontárkodás privilégiumát talán mégsem szabad megtörni. A községi jegyzőket akkor is el kellene tiltani a magánmunkálatoktól, ha kellő szakképzettséggel rendelkeznének, mert a magánmunkálatokat csak valódi hivatásuknak, amely mindenkor egész embert kíván, az elhanyagolásával láthatják el.

Az okirati kényszer általánosításának a sikeressége főképpen két föltételtől függ. Egyrészt és elsősorban elengedhetetlen, hogy az okirati kényszer általánosítása az ügyletkötő felekre nézve föltétlenül nyereséget jelentsen, másrészt pedig szükséges, hogy a kiszélesített munkakör betöltésére hivatott ügyvédi kar is megtalálja a maga számadását. Az okiratok szerkesztőinek a szakképzettségük kivül a szigorú és teljes felelősségviseles képességével is kell rendelkezniök. A felelősség nem szorítkozhatik az ügyletkötő felek nyilatkozatainak hű és teljes megállapítására és irásbafoglalására, hanem az okirat szerkesztőjének a felelősségteljes kötelessége arra is kiterjed, hogy tartozik az ügyletkötő feleket az ügyletkötés esetleges anyagi és alaki jogi hiányosságaira is nyomatékosan figyelmeztetni. Arról a követelményről, hogy a szükséges okirat megszerzése ne kerüljön több fáradságba és költségbe, mint amennyi az okirat céljával helyes arányban áll, megfelelő díjszabással is kell gondoskodni. Természetesen az illetékszabályok megreformálásával is el kell háritani azokat az akadályokat, amelyek útjában állanak annak, hogy közönségünk az ügyleteknek okiratba foglalásával megbarátkozhassék.

Az okirati kényszerrel kapcsolatban fölvetődik az a kérdés, hogy lehet-e és miképpen lehet a magánokiratok hitelességének a fogyatékoságain törvényes intézkedésekkel valahogy segíteni? A törvények a magánokiratokat előttemező tanukat fontos szerepkörrel ruházzák föl, de nincs törvényes intézkedés annak a biztosítása céljából, hogy a tanuk ezt a szerepkört lelkiismeretesen töltsék be. A tanuk megrendszabályozásával némi gátat lehetne és kellene is emelni az elé a veszedelmes könnyelműség elé, amely az okiratok előttemezése terén divatban van.

Az előttemező tanuk aláírásaikkal elsősorban és föltétlenül a kiállító személyazonosságának és az aláírás valódiságának a bizonyítására hivatottak. Erre vonatkozóan a tanuk aláírásaikkal jótállást vállalnak. Az okirat tartalmához képest az előttemezés annak a hitelesítésére is kiterjed, hogy az okirat kiállítója az okiratban foglalt nyilatkozatot valóban megtette, vagy az okirat felolvastatott, a kiállítónak megmagyaráztatott és ő azt helyeslően jóváhagyta. Ha nem lehet eléggé megbizni abban, hogy a tanuk az előttemezéssel elvállalt bizonyítási kötelezettséget lelkiismeretesen teljesítik, akkor az előttemezés elveszti jelentőségét és az okirat hitelessége is messze mögötte marad a szükséges mértéknek.

A törvénykezés terén tulságosan gyakran találkozunk olyan okiratokkal, amelyekben a tanuk aláíratkoztak anélkül, hogy a kiállító személyazonosságáról és aláírásának a valódiságáról meggyőződtek volna, továbbá anélkül, hogy az okiratnak az a tartalma, amely szerint a tanuk előtt fölolvastatott, a kiállítónak megmagyaráztatott és részéről jóváhagyatott, megfelelné a valóságnak. Az sehogy sincsen rendjén, hogy az okiratokkal ilyen frivol játékot lehessen üzni és a tanuk megrendszabályozásának a szükségessége minden kétségen fölüll áll, legföljebb csak az lehet kérdéses, hogy a jogbiztonságot milyen módon kell oltalomba venni.

A társadalmi bajok orvoslása céljából csak utolsó sorban és csak óvatosan szabad a büntető törvényekhez folyamodni, de ha a magánokirati bizonyíték hitelességének a fokozására súlyt fektetünk, a könnyelmű tanuskodásra vonatkozó büntetőjogi tilalmat mellőzni nem lehet.

Az okirati kényszerre vonatkozó törvényjavaslat valóban örvendetes kezdeményezés, de a kivitelben nélkülözi a magasabb célkitűzést és azt a körültekintést, amely a kérdés alapos és tökéletes megoldását biztosíthatná.

Alföldy Ede

ny. ítélőtáblai tanácselnök, ügyvéd.